

RESERAPPORT
STUDIERESA TILL JORDANIEN, ISRAEL OCH PALESTINA
17–23 MARS 2018

GENERALSEKRETERAREN HAR ORDET

Folk och Försvar arrangerade en studieresa till Jordanien, Israel och Palestina i slutet av mars för att få lyssna till olika röster om vad som påverkar det säkerhetspolitiska läget i regionen. Förutom säkerhetspolitik stod även mänskliga rättigheter, humanitära frågor och migration i fokus. Två ytterligare frågor som återkom under resan var inbördeskriget i Syrien samt Israel-Palestinakonflikten och de båda konflikternas konsekvenser i regionen.

Mellanöstern är en region som präglats av ständiga konflikter genom historien och idag är det är många pågående konflikter i området. Där finns också flera områden som anses vara en humanitär katastrof. Vi valde resmålet eftersom situationen påverkar Sverige. Den här regionen är inte långt bort rent geografiskt, Sverige har en historia av att engagera sig i Israel- och Palestinakonflikten och Sverige har mottagit många flyktingar från kriget i regionen.

De olika representanter vi hade förmånen att träffa kom från myndigheter, think tanks, FN-organ och civilsamhället och de fyllde alla en viktig funktion i att ge oss en mycket bred inblick i frågor om säkerhet och utveckling i regionen ur en mängd olika perspektiv.

Delegationen bestod av personer från myndigheter, media, akademi, industri, och politiken vilket bidrog till en spännande och givande diskussion på mötena men också mellan programpunkterna inom gruppen. Utöver hög kvalitet på diskussionerna var det dessutom synnerligen god stämning i delegationen.

Intrycken från denna intensiva studieresa är många och med denna reserapport hoppas vi kunna sammanfatta och delge i alla fall en del av de många intressanta besök vi gjorde och den nya kunskap vi fick under studieresan. Inför resan har deltagarna delats in i fyra grupper och tilldelats ämnesområden att ha särskilt fokus på. Följande reserapport är en sammanställning av deltagarnas iakttagelser från resan.

I planering och utformning av resa och program har vi på Folk och Försvar haft ett starkt stöd av den svenska ambassaden i Amman, ambassaden i Tel Aviv och generalkonsulatet i Jerusalem. Vi vill därför föra fram ett tack till ambassadörerna Erik Ullenhag och Magnus Hellgren och Generalkonsul Ann-Sofie Nilsson med medarbetare. Ett särskilt tack till Jakob Ström, Tomas Brundin och Staffan Jonsäter, på respektive ambasad och generalkonsulatet för deras hjälp.

Efter vår studieresa har den säkerhetspolitiska situationen på flera sätt eskalerat i de områden vi besökte och resan har utökat vår kunskap och förståelse för de bakomliggande orsakerna. Den senaste tidens händelseutveckling visar tyvärr på hur lång väg det är innan det finns förutsättningar för en fredlig och stabil region.

Maud Holma von Heijne
Generalsekreterare
Folk och Försvar

SAMMANFATTNING

Jordanien är fortsatt ett stabilt och relativt välmående land mitt i en region som består av mycket konflikt, oro och elände. Stabiliteten beror till stor del på Jordaniens respekterade kung Abdullah II som håller ordning i landet. Här samlas många internationella organ och civilsamhälle, för att från en lugn plats kunna verka för fred och stabilitet i hela Mellanöstern. Jordanien har också på flera sätt en speciell ställning i de konflikter som pågår i regionen på grund av att man håller sig relativt neutral och medlar mellan olika parter. En stor biståndsgivare till Jordanien är USA, ett faktum som Jordaniens ledare inte gärna skyltar med då befolkningen, som tenderar att ta Palestiniernas parti, inte ser inflytande från USA och Israel som något positivt.

Mycket med Jordanien är imponerande, till exempel den anpassningsförmåga och öppenheten som visat sig när landet tagit emot stora mängder flyktingar. Och inte minst de innovativa lösningarna som underlättat vardagen för flyktingarna som på senare tid framförallt kommer från Syrien. De människor vi mötte under vårt korta besök i Jordanien var alla överens om att landet är både säkert och väldigt trevligt att vara bosatt i, samt att turistnäringen borde kunna vara mycket större med tanke på det vackra landskapet och de många saker som finns att se och uppleva. Men så är inte fallet idag då bilden av Jordanien är annorlunda än det trevliga land vi möttes av. Givetvis är inte Jordanien utan interna problem, en svag ekonomi, få resurser, utbredd fattigdom och stort beroende av bistånd är några av de stora problemen man dagligen brottas med. För framtiden pekas vattenbristen ut som en stor fara och i exempelvis frågor som gäller kvinnor och barns rättigheter finns det mycket att göra.

Det är på många sätt ett svårt och mycket spänt läge i regionen, avseende Israel-Palestinakonflikten vittnar de vi träffat om en negativ utveckling och oro för framtiden. Den senaste tiden har det även brutit ut våldsamheter mellan Israel och Palestina vid gränsen till Gaza, vilket resulterat i flertalet palestiniers död. Omvärlden väntar också på den fredsplan som Trump ska presentera inom kort, ingen tycks dock veta vad planen kommer att innehålla men mycket pekar på att den kommer vara mer gynnsam för Israel. Maj månad har hittills inneburit en turbulent tid i konflikten, inte minst då USA:s ambassad nyss flyttats till Jerusalem, något många menar är spiken i kistan för tvåstatslösningen. Många har också helt tappat tron på USA som en rättvis medlare.

För Israel är säkerhet det viktigaste och de ser Palestinierna som ett hot, vilket är det främsta argumentet för en fortsatt ockupation av Palestina. För den palestinska befolkningen är det rätten att leva ett värdigt liv som väger tyngst. Inrikespolitiskt sett så har Palestinierna ett tufft läge med ett politiskt system som inte fungerar och där splittring och osäkerhet präglar utvecklingen. Den politiska splittringen försvårar också eventuella fredsförhandlingar med Israel och relationer med omvärlden. Hamas har heller inte erkänt Israel som en legitim statsbildning och Hamas har anklagats både för brott mot de mänskliga rättigheterna och för att exempelvis kränga pressfriheten på Gazaremsan.

Under resan berättade israeler från civilsamhället för oss att deras land förändras och att så många år som ockupationsmakt inneburit påfrestningar för samhället och demokratin, en orsak är att konservativa politiska partier fått större makt. Även i Israel finns alltså tecken på att yttrandefriheten begränsas och att brott mot de mänskliga rättigheterna begås. På den palestinska sidan fick vi höra om ockupationens konsekvenser som slår mycket hårt mot befolkningen. Israel kontrollerar både människor och varor som passerar in och ut från Palestina och hopplösheten är mycket stor. Hoppet verkar minst hos den unga befolkningen – inte konstigt då de har vuxit upp i ockupationen, de flesta har aldrig lämnat de ockuperade områdena, de få israeler de mött är soldater och deras möjligheter till utbildning är mycket begränsade. Den unga befolkningen i Tel Aviv har inte heller någon vidare uppfattning om vad

som sker i de ockuperade områdena. Den israeliska befolkningen har i stort en dålig uppfattning om ockupationen, samtidigt som man värderar säkerhet och försvar av staten som en av de viktigaste politiska frågorna.

Det var en dyster bild som målades upp under studieresan, men vi fick också se många positiva sidor och inte minst alla människor och organisationer som dagligen kämpar för att göra människors liv bättre och regionen till en säker plats för alla. Vi har fått möta imponerande representanter från civilsamhället som jobbar outtröttligt trots det krympande utrymmet och begränsningarna som är deras vardag och vi har fått se resultat av det viktiga arbete som Sverige gör i regionen, något som var väldigt tydligt med tanke på hur väl mottagna vi blev under resans gång. Trots den dystra utsikten finns ändå hoppet kvar om fred och försoning i framtiden, även om vägen dit är lång.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

GENERALSEKRETERAREN HAR ORDET.....	2
SAMMANFATTNING.....	3
INRIKESPOLITIK.....	6
Jordanien	6
Palestina	7
Gaza	7
Västbanken	7
Östra Jerusalem	7
Konflikten mellan Israel och Palestina	8
Israel	8
EKONOMI OCH UTVECKLINGSFRÅGOR.....	10
Ekonomi	11
Näringsliv	11
Bistånd och utveckling	12
FÖRSVARSPOLITIK OCH SÄKERHETSPOLITIK.....	14
Israel	14
Palestina	15
MIGRATION OCH HUMANITÄRA FRÅGOR.....	17
Flyktinglägret i Jordanien från humanitär synpunkt	18
Palestinier i Jordanien	18
Palestina	19
RESANS PROGRAM.....	20
DELTAGARLISTA.....	24

INRIKESPOLITIK

Matts Gustavsson, Anders Weidung, Ida Texell och Johanna Holst

Jordanien

Jordanien har trots sitt utsatta läge lyckats bibehålla en stabilitet i landet och även den inrikespolitiska balansgång som varit så framgångsrik. Det inrikespolitiska hotet mot Jordaniens stabilitet ligger i en vacklande ekonomi och kravet på reformer från de icke-jordanska grupperna i samhället.

Jordanien har en tradition av att möta flyktingar med öppna armar. Den stora andelen palestinier i Jordanien har kommit i flera omgångar med den första redan 1948 i samband med kriget mot Israel. Idag uppskattas den palestinska andelen av Jordaniens befolkning till 60%. Många av dessa är välutbildade och idag väl integrerade i det Jordanska samhället. Palestinierna har dock inte varit så positivt inställda till den jordanska kungens politik gentemot Israel. Palestinierna är också den grupp som krävt reformer exempelvis av valsystemet som idag gynnar de kungavänliga jordanierna vilka i hög grad återfinns på landsbygden. Oppositionspartiet Islamistiska aktionsfronten (IAF) har i protest mot att reformerna inte varit tillräckligt långtgående bojkottat flera av de senaste valen. Redan idag är jordanierna en minoritet i sitt land och troligen kommer även en del av flyktingarna från Syrien att stanna och assimileras i det jordanska samhället, vilket i så fall ytterligare kan minska jordaniernas andel av den totala befolkningen i landet. En förändrad maktbalans i landet där grupper med en mer hårdför inställning till Israel kan komma att påverka stabiliteten både i och utanför landet.

Jordanien har av flera orsaker en mycket ansträngd ekonomi. Landet har i princip ingen olja eller gas och få andra naturtillgångar. Dess export är begränsad till fosfater och pottaska. Landet är beroende av stöd från jordanierna som arbetar i andra länder, främst i gulf-staterna, vilka skickar hem pengar till sina familjer. Jordanien är också starkt beroende av ekonomiskt stöd från andra länder, främst USA som i januari 2016 tecknade en ny överenskommelse med Jordanien vilket ger landet ekonomiskt stöd med 750 miljoner dollar och militärt stöd motsvarande 350 miljoner dollar. Detta samtidigt som flera länder i regionen, som Saudi Arabien och UAE, beslutat minska eller helt avbryta det ekonomiska stödet till Jordanien.

I Jordanien finns (2017) cirka 1.3 – 1.6 miljoner flyktingar från Syrien. Av dessa är enligt UNHCR cirka 600 000 registrerade flyktingar. Gränserna till Syrien och Irak är nu i princip stängda. För jordanierna har flyktingarna inneburit en ökad inflation, ökat tryck på skolor (som i vissa fall infört 2-skift) och sjukvård.

Handeln med grannländerna Syrien och Irak är viktig för Jordanien och med stängda gränser påverkas landets ekonomi negativt.

För att förbättra levnadsförhållandena för de fattigaste i landet och för att minska klyftorna i samhället har regeringen infört en rad subventioner. Detta har förvärrat landets ekonomi och

de försök som gjorts att minska eller helt ta bort subventionerna samtidigt som skatter höjts har lett till protester och oroligheter. Främst är det priserna på livsmedel och drivmedel som lett till protester i hela landet och bland annat ställt krav på regeringens avgång. Vilket dock ännu inte ställts på sin spets.

Palestina

Staten Palestina består av Västbanken, Gaza och Östra Jerusalem. Statschef för Palestina är sedan 2005 president Mahmud Abbas. Sedan 2013 är Rami Hamdallah premiärminister. Ramallah är administrativt centrum på Västbanken. Gaza city har samma funktion i Gaza. Palestina har inte haft demokratiska val sedan 2006. Starka politiska aktörer i området är Palestinska myndigheten, islamistiska Hamas samt socialistiska Fatah.

Gaza

Gaza är sedan 2006 satt under israelisk blockad där landsgränsen mot Egypten, Rafah, varit stängd under långa perioder. Den humanitära situationen i Gaza är oerhört svår. Flera representanter vi träffar beskriver 2017 som ett svårt år. Allt färre personer får möjlighet att korsa gränserna, idag är endast två gränspassager öppna. För att passera krävs särskilda tillstånd som inte är lätta att få tag på. Alla gränspassager kontrolleras av Israel, förutom den i söder som Egypten kontrollerar. Hjälporganisationer och diplomater har svårigheter att få tillstånd att besöka Gaza. Området har tillgång till el endast 4-6 timmar per dag vilket gör vardagen svår och skapar oro för elberoende verksamheter som till exempel sjukhus, skolor, hissar etcetera. Det är svårt att driva företag i området, eftersom tillstånd krävs från Israel. Möjligheten till export, import och fiske är begränsad. En stor del av infrastrukturen drivs av FN-organet UNRWA.

Västbanken

Västbanken avgränsas till 85 % av en mur med totalt 600 vägkontroller och 44 gränsövergångar. Västbanken är uppdelat i olika områden och möjligheten att få bygglov styrs till exempel av den del du bor i. Israeliska bosättare finns på flera ställen på Västbanken, bland annat i den största staden Hebron.

Östra Jerusalem

Området är avskuret från landsbygd och städer på Västbanken. Palestinier från Gaza och Västbanken kan inte besöka utan att först få tillstånd, vilket kan vara svårt att få. Fattigdom och arbetslöshet är utbrett och Israel flyttar fram sina positioner genom bosättningar och utökade natur- och kulturområden. Bygglov är svårt att få och de kan ta flera år. Hus som trots det byggs kan när som helst rivas.

Enligt palestinsk grundlag är det Palestinska befrielseorganisationen PLO som ska förhandla med Israel. Islamistiska Hamas, som inte är med i PLO, bryr sig inte om vad PLO avtalar med Israel. Hamas har inte erkänt Israels rätt att existera och officiellt förhandlar inte Israel och Hamas med varandra.

Efter det palestinska valet 2006, där Hamas vann, utbröt en akut konflikt mellan Fatah och Hamas. När aktörerna inte kunde enas i regeringsfrågan utbröt strider och Hamas kastade ut Fatah från Gaza. Sedan dess har Hamas styrt i Gaza och Fatah/PLO på Västbanken där den palestinska myndigheten (PA) har sin bas.

Konflikten mellan Israel och Palestina

Tvåstatslösningen var utgångspunkten i fredsprocessen från 1990 som består i att båda folken skulle ha rätt till en egen stat och där Palestina och Israel ska kunna samexistera. I samband med fredsprocessen erkände PLO också FN:s resolution 242 från 1967 som kräver reträtt från ockuperade områden, respekt för och erkännande av de inblandade staternas territoriella integritet och deras rätt att leva i fred inom säkra och erkända gränser.

Aktuella undersökningar visar en dramatisk sänkning av de som tror på en tvåstatslösning. Sedan Clintons dagar finns ett 9-punktsförslag på som bygger på en tvåstatslösning kompletterat med andra åtgärder och förutsättningar. Till exempel långvarig vapenvila, hävande av blockader och ett enat Palestina. En representant vi träffar visar att stödet för paketet är störst bland israeliska araber och lägst bland israeliska judar och palestinier boende i Gaza.

I och med Donald Trump som president i USA beskrivs hur utsikterna till nya fredsförhandlingar minskat radikalt. Till detta nämns också en rad händelser och initiativ som för tillfället placerat fredsprocessen med Israel i ett politiskt vakuum.

- I maj flyttade USA sin ambassad till Jerusalem och godkänner därmed Jerusalem som Israels huvudstad.
- USA tar bort sitt stöd till UNRWA, något som beskrivs som ännu ett politiskt slagträ mot Palestina.
- Stängda gränser och utökade blockader på Gaza.
- Attack mot palestinska premiärministern vid ett besök i Gaza.
- Väntan på förslag på överenskommelse från USA. Palestinierna känner sig inte delaktiga och förväntar sig inget positivt.
- Palestina presenterade en fredsplan i februari 2018 som inte fått något gehör från Israel eller omvärlden eftersom de väntar på planen från USA.

Medan de diplomatiska processerna för att lösa konflikten pågår fortsätter våldet på marken och människorna drabbas hårt. Konflikten mellan Israel och radikala grupper i Gaza har flera gånger resulterat i regelrätt krig med många döda. Sedan 2015 har våldet eskalerat och konfrontationer förekommer regelbundet vid gränsen mellan Gaza och Israel och på Västbanken.

Israel

Flera faktorer har förändrat tyngdpunkten i den inrikespolitiskt mycket dominerande frågan om Palestinas status. Bland dessa faktorer är Trumps beslut om UNRWA och ambassadflytten, rådande fokus på kriget i Syrien, Irans ambitioner beträffande Israel-Palestina och förhållandet mellan Iran och Saudiarabien samt, inte minst, interna svagheter i den palestinska ledningen.

Till de senare hör främst splittringen mellan Fatah och Hamas samt successionen efter president Abbas. Det senare gör att det inte finns en tydlig palestinsk part att sluta eventuella långsiktigt bindande fördrag med.

Trycket för en fortsättning av Osloprocessen har därför minskat. I stället har en hårdförare linje kunnat drivas från israelisk sida.

I debatten förekommer flera mer teoretiska alternativ till lösning av denna fråga. I realiteten framstår två alternativ som de aktuella; den rådande politiken å den ena sidan och den av bland andra EU och Sverige förordade 2-statslösningen.

Den förstnämnda linjen har på grund av ovanstående faktorer fått ökad aktualitet. Den kännetecknas givetvis av utbyggnaden av bosättningarna och den infrastruktur som förbinder bosättningarna och Israel.

Sedan många år har parlamentet (Knesset) dominerats av premiärminister Netanyahu's Likudparti. Netanyahu leder utifrån denna position en koalition, som har 67 mandat av 120 i Knesset. Nästa val äger rum år 2019 om inte nyval dessförinnan utlyses.

Rörelser längre till höger kan möjligen ha fått ökat inflytande under senare tid. Till dessa hör den så kallade Tempelrörelsen, vilken enligt vissa bedömare har fått ganska brett inflytande t ex i grundläggande skolundervisning. Rörelsen odlar drömmen om att återuppbygga det historiska Templet med de konsekvenser detta skulle få för den ömtåliga situationen i Jerusalem.

Genom rådande politik har kontaktytan mellan israeler och palestinier successivt minskat, varför enligt samma bedömare israelernas förståelse för palestiniernas situation allmänt minskats. Detta kan givetvis bereda vägen för en mer nationalistisk judisk politik.

Bosättningspolitiken kan mot ovanstående bakgrund fortsätta, vilket givetvis ökar frustrationen från den palestinska sidan.

Det finns trots detta krafter i Israel, vilka verkar för 2-statslösningen. I civilsamhället verkar till exempel Physicians for Human Rights och Breaking the Silence. Den förra är en ideell organisation som försöker lindra bristen på läkarvård och bistå palestinier i behov av vård utanför palestinskt område. Den senare är en sammanslutning av före detta soldater, vilka samlar vittnesmål om övergrepp begångna av israeliska soldater i t ex dess vapenkontroller riktade mot palestinska hem.

EKONOMI OCH UTVECKLINGSFRÅGOR

Lennart Wohlgemuth, Esse Nilsson, Rune Thyselius och Anne-Marie Pålsson

Ekonomi

Att tala om den palestinska ekonomin annat än på ett mycket översiktligt sätt är omöjligt då statistik från tillförlitliga källor saknas. Klart är dock att den inhemska produktionsapparaten är bara svagt utvecklad och att Palestina är helt beroende av utländskt bistånd. På frågan om hur man på Palestinska utrikesdepartementet såg på möjligheten att genomföra reformer för att skapa tillväxt blev svaret att den omständigheten att Palestina var det "heliga landet" räckte för att sätta fart på ekonomin. Förutsatt förstås att Palestina fick status som en suverän stat och därmed kunde råda över sin egen framtid. Fattigdomen är utbredd och BNP/capita mycket låg – drygt 5 procent av den svenska.

Fokus för vår framställning ligger därför på Israel och Jordanien. Två länder med snarlikt förflutet. Israel bildades 1948 och Jordanien fick sin självständighet 1946. Båda länderna ingick dessförinnan i det brittiska protektoratet Palestina. Länderna har ungefär lika många invånare – ca 9 miljoner. Båda länderna är fattiga på naturtillgångar och de geografiska förutsättningarna snarlika. Stora inslag av ökenlandskap med stor brist på vatten. Till ytan är båda länderna små även om Israels yta bara uppgår till ca ¼ av Jordaniens.

Men där upphör likheterna vad gäller de ekonomiska aspekterna. BNP per capita ligger i Israel nästan på svensk nivå medan den i Jordanien ligger på en fjärdedel av den israeliska. Senare tids utveckling har lett till ökade skillnader. Medan tillväxten i Jordanien var högre än den i Israel (46% resp. 30 %) under åren 2000–2009 är bilden därefter den motsatta. Tillväxten i Israel är hög, arbetslösheten fallande och ligger nu på ca 4 procent. I Jordanien däremot har tillväxten i princip helt uteblivit sedan 2010. Arbetslösheten fortsatt hög – ca 15 % - och inga tecken på en minskning kan skönjas.

Statsskulden är fallande i Israel och ligger nu på drygt 60 procent av BNP. I Jordanien syns ingen sådan trend utan statsskulden som andel av BNP ligger stabilt kring 90 procent. Bytesbalanssaldot – som är ett mått på resultatet av handeln med omvärlden och ett tecken på den internationella konkurrenskraften - är positiv i Israel (exporterar mer än landet importerar). Så har det med några få års undantag varit under hela 2000-talet. I Jordanien är saldot däremot negativt och särskilt under åren 2012–2014 kraftigt negativt. Då uppgick underskottet till drygt 10 procent av BNP.

Underskotten i den statliga budgeten och i det utrikes betalningarna har satt Jordanien under internationell press. Minskade subventioner på baslivsmedel har tvingats fram med potentiellt sett allvarliga konsekvenser för den interna stabiliteten. Arbetslösheten framför allt av utbildade ungdomar ökar instabiliteten.

Den negativa utvecklingen för Jordanien sedan 2010 förklarades av att Jordanien fungerat som en knutpunkt för handeln i mellanöstern. Den ökade instabiliteten i regionen som följt efter kriget i Irak, den arabiska våren och kriget i Syrien har lett till en minskad handel vilket påverkat Jordanien negativt. Också turismen, som är en stor intäktskälla för Jordanien, har

minskat som följd av det oroliga läget. Att Jordanien inte påverkats än mera negativt av den rådande situationen kan förklaras av ett stort inflöde av internationellt bistånd och återsända pengar från jordanier. Israel däremot synes hittills vara i stort sett opåverkat av de interna oroligheterna och krigen i grannländerna.

Näringsliv

De tre länderna ligger nära varandra, snarast inflätade, och har likartade förutsättningar vad gäller geografi. Vattenbristen begränsar jordbruket, och naturresurser i övrigt saknas huvudsakligen. Där slutar likheterna. Fokus nedan ligger på näringslivet i Jordanien. Palestina saknar i stort sett näringsliv, och det israeliska beskrivs endast kortfattat.

Israel är i huvudsak ett modernt västorienterat land, där jordbruket spelat en stor roll under landets uppbyggnad, men där sedan många år en högteknologisk IT-sektor är en viktig motor i landets utveckling. Man har lyckats skapa en framgångsrik modell för att poola privat och offentligt kapital i start-up sammanhang. Företag går ofta direkt ut på världsmarknaden (läs USA) och så småningom noterar sig i New York. Försvarsindustrin spelar också en stor roll. Många kunder uppskattar att utrustningen är ”combat-proven”, och prisnivån är ofta attraktiv. Även om landets ställning i världspolitiken ibland lägger hinder i vägen för direkt försäljning under eget namn, finner produkterna sin väg ut till världsmarknaden.

Palestina är snarare att ses som landet där utrustningen blir ”combat-proven”. Ingen avundsvärd roll. Ekonomin är svag, snarast artificiell, och helt beroende av utländskt stöd. Näringslivets utveckling syntes från våra diskussioner inget som överhuvudtaget ligger inom det palestinska ledarskapets synfält. Samtidigt lider landet under en närmast kolonial ekonomisk politik från israelisk sida, där all handel med omvärlden går via Israel - på Israels villkor. Jordanien gör av och till fruktlösa försök att få till stånd en direkt handelsförbindelse med Palestina. Om det är illa på Västbanken är näringslivet i Gaza i det närmaste helt strypt genom den israeliska blockaden. Den tidigare omfattande möbelindustrin står stilla, då trä inte får importeras.

I Jordanien synes näringslivet inte särskilt högt prioriterat. Först säkerhet, sedan utveckling. Och säkerhetsfrågorna tar allt fokus. Man har skickligt lyckats förhandla sig till stora internationella biståndsinsatser under lång tid just genom sitt framgångsrika bevarande av säkerhet och stabilitet. En annan viktig källa till utländsk valuta är remitteringar från jordanier som arbetar utomlands, främst i Gulfstaterna, runt en miljon personer som ofta sitter på tjänstemannapositioner.

Kungen har en mycket viktig roll i Jordanien och får sin legitimitet av historiska och religiösa skäl. I utbyte mot politisk stabilitet förväntas monarken svara för medborgarnas försörjning, ofta i form av välbetalda livstidsanställningar i den offentliga sektorn, gärna inom säkerhetsområdet. Detta leder till att palestinier dominerar inom det svagt utvecklade privata näringslivet. En oväntad effekt är det stora inslaget av gästarbetare från länder som Filipinerna och Egypten inom service och jordbruk. Detta trots betydande arbetslöshet (18%), särskilt bland de stora ungdomskullarna (40%). Det är likaså inom service och jordbruk som syriska flyktingar får de begränsade arbetstillstånd som nu har börjat delas ut, ca 55 000. Kvinnans

ställning på arbetsmarknaden är mycket svag, ca 17%, som i Saudiarabien. Däremot är utbildningsnivån hos kvinnorna hög, då man går på universitetet för att bli gift.

Regeringen gör läpparnas bekännelse till behovet av internationella investeringar, men i praktiken kvarstår alltför många bromsande regelverk, och de utländska investeringarna är små. Ett projekt som diskuterats de senaste åren gäller en kanal från Röda Havet till Döda Havet, ett samarbetsprojekt med Israel. Syftet är höja vattennivån i Döda Havet, som stadigt sjunker på grund av att Jordanflodens vatten nyttjas till bevattning.

Bistånd och utveckling

Mellanösterns annars så karga landskap visar i mars upp gröna odlingar mellan de kuperade ökenområdena. Beduinerna rör sig mellan den spridda vegetationen och låter getterna beta av det frodiga gräset. Det sägs att de bruna kala kullarna, en gång i tiden var täckta av grön växtlighet. Nu ger vinterregnet tillfälligt liv till vårens senare skördar, men den största begränsningen för en produktiv basindustri inom jordbruk och naturresurser är och förblir vatten. I delar av regionen går så mycket som 80% av befintligt vatten till bevattning inom jordbruket, medan områden där det finns tillgång till god teknik för effektiv bevattning av grödor, kan ligga på strax under 60% som i till exempel Israel. Där pekar trenden alltjämt på fortsatt vattneffektivitet, framför allt genom en ständig förbättring av odlings- och bevattningsteknik. Men den generella vattensituationen handlar även om att vattnet måste fördelas rättvist, där användning, kostnader för och makten över vattenhanteringen involverar alla länder som delar vattenresursen. Vanligen regleras vattenresursen med avtal mellan länderna, men på grund av konflikterna i Mellanöstern är dessa antingen obefintliga eller ålderdomliga. Gemensamma frågor kring vatten i Jordanien, Palestina och Israel diskuteras emellanåt, men resulterar sällan i avtal där samtliga partners känner sig nöjda. Israels kontroll och övertag vad gäller vattnet som landet använder från Jordanfloden, bidrar till ojämn makt i vattenfrågan. Tack vare Israels kust mot Medelhavet, kan landet producera vatten genom avsaltningsanläggningar, medan detta är svårt för Jordanien och omöjligt för Palestina, som tvingas köpa vatten från Israel, som även kontrollerar det mesta grundvattnet på Västbanken.

På grund av spänningarna mellan Israel och Palestina, är även handeln mellan dessa länder begränsad och det råder strikta restriktioner (blockad) av import till både Västbanken och Gaza. Mellan Jordanien och grannländerna är handeln också begränsad. Länderna i regionen producerar varor som redan finns i de andra länderna, vilket drar ner incitament till byte av varor och tjänster över gränserna. Även brist på tillit i grannskapet bidrar till att varje land försöker bli så självförsörjande som möjligt och/eller hellre handla med t.ex. EU. Denna brist på handel och utbyten med grannländerna blir det största hindret för samtliga länders framtida regionala och gemensamma utveckling.

Det är väl känt att demokratier attraherar internationella investeringar och att fria och demokratiska länder samarbetar bättre och undviker konflikter; något som oftast kan beläggas rent empiriskt. Dessa antagande, tillsammans med begränsningarna kring vatten- och naturresurser samt bristen på regional handel, utgör grunden i den regionala strategi som Sverige bedriver i Mellanöstern och Nordafrika, 2016–2020, och som Sida implementerar i syfte att driva regionens utveckling framåt. Utvecklingen ska bidra till fred, stabilitet och frihet

i regionen. Ländernas respektive välmående och förmåga att lösa gemensamma problem, utgör grunden till de säkerhetsfrågor som diskuteras i regionen. Ökat samarbete och lärdomar mellan länderna, både förutsätter och bidrar till fred mellan länderna och gemensam utveckling där alla blir vinnare. Utvecklingsmässigt och ekonomiskt, har förutsättningarna egentligen varit samma för de tre länderna, den framgångsrika ekonomi och välstånd som Israel har uppnått, har skett till viss del i Jordanien, men skulle även kunna ske i Palestina. Humankapitalet finns, både kvinnor och män är förhållandevis välutbildade i samtliga länder; och visserligen är både Jordanien och Palestina beroende av bistånd, men de remitteringar som ländernas migrantarbetare skickar hem är också av stor betydelse. Konflikten i regionen fortsätter att ge politiska låsningar i det korta perspektivet som långsiktigt resulterar i brist på handel, företagsetablering, rörlighet, tillit, fördelning av vatten, fred och frihet och utgör de största hindren för vidare välstånd och utveckling.

FÖRSVAR- OCH SÄKERHETSPOLITIK

Pär Sundquist, Daniel Bäckström, Marija Momcilovic, Erika Holmquist och Anna Dahlberg

Två konflikter präglar påtagligt läget i Mellanöstern. Den ena är det sedan sju år pågående kriget i Syrien. Den andra är den flera decennier gamla israelisk-palestinska konflikten. Syrienkriget påverkar Jordanien, Israel och Palestina på olika sätt. Medan Palestina förhåller sig passivt av förklarliga skäl och Jordanien fokuserar på att skydda sig från krigets biverkanseffekter, så agerar Israel då och då militärt i Syrien. Men gemensamt för alla tre länderna är att de måste förhålla sig till en förändrad regional spelplan.

Israel

Kriget har så här långt bidragit till ett försvagat regionalt intresse för att lösa Israel-Palestinakonflikten, inneburit en renässans för islamistiska extremrörelser som IS och al-Qaida, och möjliggjort en regional maktförskjutning till fördel för Iran och Ryssland. Assadregimen har båda dessa länder att tacka för sin hittillsvarande överlevnad. Israel uppfattar Irans ökande inflytande i Syrien som ett existentiellt hot.

Under krigets gång har Iran byggt upp miliser som Israel fruktar kunna bli en syrisk variant av libanesiska Hizbollah, Israels viktigaste fiende, som Iran var med och skapade under 1980-talet. Hizbollah som också slåss på Assadregimens sida har tack vare kriget fått värdefulla militära erfarenheter och utökat sin vapenarsenal. Två av Israels röda linjer är iransk permanent närvaro i Syrien och en konsolidering av det syriska hotet med det libanesiska i det som man kallar den "Norra fronten". I Israel är man medveten om att man inte kommer kunna förhindra detta utan hjälp från USA eller Ryssland. Saudiarabien delar Israels syn vilket innebär att USA nu pressas att agera från båda sina allierade. Samtidigt vidtar både Saudiarabien och Israel egna åtgärder. Sammantaget är risken för eskalation omfattande.

I Israel dominerar oron för "Norra fronten", det vill säga sammansmältningen av hoten från Libanon och Syrien. Tidigare behövde Israel "bara" förhålla sig till Hizbollahs upprustning i södra Libanon. Nu fruktar man att Iran, i spåren av Syrienkriget, ska flytta fram precisionsstyrda missiler till Golanhöjderna.

Redan pågår ett krig i det tysta. Israel har genomfört minst 100 bombräder in på syriskt territorium för att bland annat slå ut baser som Iran har tagit över. Risken för att denna kraftmätning ska utlösa ett fullskaligt krig, utan att någon sida egentligen vill det, anses överhängande bland bedömare i Israel.

Israelerna uppskattar att Hizbollah har omkring 130 000 missiler. Israels nästa krig med Hizbollah skulle därmed kunna bli både mer långvarigt och orsaka fler dödsoffer än israelerna är vana vid. Nästan hela Israel ligger inom räckhåll för Hizbollahs missiler, inklusive Tel Aviv, och efter ett tag skulle Israels raketsköld bli överhopad. "Israel klarar inte en lång konflikt. Landet är för litet för det", konstaterade Michael Horowitz, säkerhetspolitisk expert vid LeBeck International, under en föreläsning för FoF-delegationen.

Däremot har Israel bättre relationer än någonsin med de dominerande sunnimuslimska länderna i regionen. Relationen med Egypten under al-Sisi beskrivs som "all time high" samtidigt som Saudiarabien har närmat sig Israel och gjort klart att det israeliska folket har rätt att leva i fred i sitt eget land.

Palestina

En annan front som kan blossa upp under 2018 är Gaza. Hamas är pressat från alla håll - av Israel, Egypten och PA på Västbanken. Att trappa upp militärt kan vara ett sätt att försöka bryta dödläget.

Konflikten mellan Israel och Palestina har hamnat i skuggan av den större maktkampen i regionen mellan Iran och sunnidominerade arabländer. Under president Donald Trump har USA dessutom tagit tydlig ställning för Israel, och man flyttade ambassaden till Jerusalem den 14:e maj i år.

I regionen inväntar man det utspel som Trump har kallat för "århundradets uppgörelse". Detaljerna är ännu okända, men mycket talar för att fredsplanen kommer att vara oacceptabel för palestinierna. Därmed håller fönstret för tvåstatslösningen på att slå igen. Risken är överhängande att Israel i stället kommer att välja att annektera de delar av Västbanken som landet önskar behålla - bosättningarna och Västbanken - samtidigt som man överlämnar ansvaret för Gaza till Egypten.

Sverige erkände staten Palestina den 30 oktober 2014. Inget tyder på att fler EU-länder avser att följa efter. Israel har gjort klart att priset för att utmana landet på denna punkt är högt. De diplomatiska relationerna mellan Sverige och Israel är mycket ansträngda. Utrikesminister Margot Wallström tas inte emot av den israeliska regeringen, inte heller Sveriges särskilda sändebud för fredsprocessen. Svenska diplomater nekas dessutom återkommande tillstånd för att åka in i Gaza. Ett undantag är det ekonomiska området, där exempelvis handelsminister Ann Linde nyligen välkomnades av en israelisk minister. Även riksdagens talman Urban Ahlin har avlagt ett officiellt besök i Israel och Palestina tillsammans med en delegation av riksdagsledamöter. Erkännandet har däremot gett Sverige mycket goodwill i regionen.

Palestinas utrikes- och säkerhetspolitik präglas och påverkas av i huvudsak tre faktorer nämligen den israeliska ockupationen av Västbanken, Östra Jerusalem och Gazaremsan, den israeliska bosättningspolitiken samt den palestinska interna splittringen.

Majoriteten av länder i världen stödjer en tvåstatslösning som bygger på 1967 års gränser. FN-resolutioner har antagits i vilka det bl.a. krävs reträtt från de ockuperade områdena och att Israel upphör med alla bosättningar på ockuperat område. Fram till dags dato har 136 länder, inklusive Sverige, erkänt Palestina som stat. Känslan i omvärlden synes dock vara att en politisk lösning av Israel-Palestinakonflikten är långt borta.

När det gäller säkerhetspolitiska läget finns många svårigheter. Den palestinska myndigheten har endast kontroll över vissa delar av de ockuperade områdena. På Västbanken och i Östra

Jerusalem finns omfattande israeliska bosättningar och de fortsätter att växa. Detta har inneburit att det palestinska territoriet är väldigt fragmenterat och i nuläget är 60 % av området under israelisk kontroll. Palestiniernas rörelsefrihet är som en följd av den israeliska säkerhetsbarriären samt vägspärrar och byråkratiska hinder ytterst begränsad. Ännu mer begränsad är rörelsefriheten på Gazaremsan, som sedan 2007 är utsatt för en blockad. Där har Israel fullständig kontroll över luftrummet, markgränser och havsområden och även gränsen mot Egypten är så gott som stängd. Dessa förhållanden tillsammans med bl.a. förekomsten av tvångsflyttningar och de israeliska styrkornas arbetsmetoder på ockuperat territorium skapar stora spänningar och ett farligt säkerhetspolitiskt läge där våldsamma sammandrabbningar mellan palestinier och israeler sker kontinuerligt.

Det finns vidare en intern splittring på den palestinska sidan – den mellan Hamas på Gazaremsan och Fatah, som är den dominerande rörelsen inom PLO, på Västbanken där PA har sin bas. Försoningsförsök har gjorts mellan grupperna, det senaste försöket skedde i december 2017. Efter medling från Egypten och påtryckningar från Fatah, som strypte elleveranserna till Gazaremsan, enades man om att PA skulle ta över styret på Gazaremsan. Övertagandet har dock skjutits upp eftersom parterna man inte kunnat enas om bl.a. representationen i fredprocessen och vem som ska ansvara för säkerheten i Gaza. Sedan attacken på vice premiärministern finns de som befarar att överenskommelsen - en enighet mellan Hamas och Fatah inte längre är möjlig. Även denna interna splittring har skapat ett svårt säkerhetspolitiskt läge.

Det svenska generalkonsulatet i Jerusalem ansvarar för Sveriges officiella kontakter med den palestinska myndigheten. Sverige har sedan erkännandet fortsätta verka för en tvåstatslösning med 1967 års gränser som utgångspunkt.

Sverige är en av världens största biståndsgivare till palestinerna med närmare en miljard kronor i årligt stöd, varav drygt hälften till UNRWA, vilket ger betydande inflytande på palestinsk sida. Biståndet består av långsiktigt utvecklingsstöd och humanitärt stöd. År 2014 antog Sverige en femårig strategi för utvecklingsamarbete avseende Palestina. Strategin har som mål att landet ska bli ett demokratiskt, självständigt, sammanhängande och livskraftigt Palestina som existerar sida vid sida med Israel i fred och med Jerusalem som en huvudstad för två stater.

MIGRATION OCH HUMANITÄRA FRÅGOR

Heidi Avellan, Hans Arvidsson, Maria Hugosson Bygge, Lars Lundgren och Louise Mwinyipembe

Befolkningen i Jordanien har vuxit snabbt – främst som en följd av flyktingmottagandet. Våren 2018 uppger FN att här bor 10 miljoner människor, en fördubbling av befolkningen sedan millennieskiftet. Två av tre bor i städer och medianåldern är 22,4 år. Ett ungt land med en ung och urban befolkning där många är flyktingar från grannländerna.

Jordanien härbärgerar i mars 2018 omkring 740 000 flyktingar, enligt FN:s flyktingorgan UNHCR. Enligt officiella jordanska uppgifter är siffran 1,3 miljoner. I detta ingår inte palestinerna, ”jordanierna med palestinskt ursprung”. Den största gruppen utgörs av syrier (658 000) följt av irakier (65 000), jemeniter (10 700), sudaneser (4 100) och somalier (800).

Bara en av fem återfinns i läger – och det sätter press på hela samhället. De flesta flyktingarna bor i urbana områden i Amman och norra delarna av landet. Omständigheterna är kärva: 80 procent lever under den jordanska fattigdomsgränsen (68 JD/capita/månad).

Flyktingsituationen hade fram till början av 2018 inte påverkat priset på basvaror i nämnvärd utsträckning, men i mitten av januari 2018 tillkännagav regeringen att skatten på vissa produkter ska höjas och subventionerna på ett antal nyckelvaror tas bort. Det utlöste protester runt om i landet då bland annat priset på bröd fördubblades och bränsle blev 30 procent dyrare.

Jordanien har öppnat arbetsmarknaden för syriska flyktingar endast inom fyra sektorer: jordbruk, bygg, tillverkningsindustri och service. Syrier har också fått flyktingstatus, till skillnad från andra flyktinggrupper, vilket innebär att dessa kan tvingas lämna landet när som helst.

Trots att Jordanien de senaste åren tagit emot ett stort antal människor på flykt har det ännu inte lett till några större sociala spänningar eller protester. Detta trots att landets ekonomi, samhällsservicen och sysselsättningen påverkas negativt. Vattenbristen är stor och vattenresurserna pressas ytterligare som en följd av att befolkningen ökat så snabbt. En vattenkris befaras uppstå i närtid, nu krävs snabba och omfattande åtgärder för att undvika detta och hantera de knappa resurserna.

Jordanien har en lång tradition av att ta emot flyktingar, bland annat finns här sedan decennier en stor grupp palestinier, men dagens situation anses vara så pressad att majoritetens av jordanierna påverkas. Det blir svårare att försörja sin familj, få god utbildning för barnen och tillgång till sjukvård.

Fyra av fem syriska flyktingbarn går i skolan – utbildning är ett prioriterat område eftersom tanken är att barnen när kriget väl är slut ska kunna återvända till Syrien och bidra till återuppbyggnaden av landet. I praktiken har det här lett till att statliga skolor tvingats införa klasser med upp till femtio elever som går i tvåskift eller rentav treskift.

Både syrier och jordanierna drabbas av situationen och flyktingarna förväntas inte lämna landet inom en överskådlig framtid ens om den komplicerade konflikten i Syrien skulle ta slut.

Som en följd av detta har stödet börjat ses över så att värdsamhället, host communities, ska kunna stärkas. Sannolikt kommer de syriska flyktingarna att få stanna i landet med stöd för att hantera detta från det internationella samfundet.

Flyktinglägret i Jordanien från humanitär synpunkt

Enligt UNHCR finns i Jordanien för närvarande omkring 740 000 flyktingar utöver flyktingarna från Palestina. Som tidigare sagts utgör syrierna den största gruppen – cirka 658 000 personer – och utöver dem finns omkring 83 000 från 56 länder; 65 000 av dem från Irak. Många av dessa 83 000 har inga identitetshandlingar och saknar tillgång till skolgång och sjukvård, medan 80 procent av de syriska flyktingbarnen går i skolan.

Det finns två stora flyktingläger i landet: Zaatari nära den syriska gränsen som är ett av världens största flyktingläger och Azraq som öppnade 2014.

I lägren tillhandahålls på en basal nivå mat, värme, sanitet och hälso- och sjukvård. Men 80 procent av de syriska flyktingarna väljer att bo utanför lägren, de flesta i olika områden i Amman och i de norra delarna av landet.

Genom intervjuer och hembesök fastställer UNHCR hjälpbehovet för varje familj. Närmare 33 000 familjer får ekonomiskt bistånd varje månad. Inom ramen för World Food Programme delas det dessutom ut matcheckar till familjer. Systemet har valts i stället för matpaket, eftersom dessa ofta säljs vidare. Dessutom ger det här de enskilda familjerna möjlighet att välja de varor och tjänster som de bäst behöver. Genom att på detta sätt individualisera hjälpen når 98,2 procent av medlen mottagarna¹.

I november 2015 skärptes gränskontrollen mellan södra Syrien och nordöstra Jordanien och gränsen är nu stängd. Det har fört med sig att tiotusentals syriska flyktingar – enligt Läkare utan gränser 60 000 – är instängda mellan två åsar vid gränsen. Platsen kallas the Berm. Här passerade flyktingar innan, men efter en självmordsattack som dödade fyra jordanska soldater, en polis och en civilförsvarsofficer sommaren 2016 stängde Jordanien gränsen och flyktingarna blev instängda.

The Berm är inte ett flyktingläger och tillgången på mat, sanitära anläggningar och hälso- och sjukvård är ytterst begränsad i detta ingenmansland. Människorna där lever i stor misär. UNHCR har gjort upprepade försök att få igenom matleveranser till området, men under senare år har man bara lyckats med detta i tre fall. Det är ytterst angeläget att situationen i the Berm snarast får en lösning.

Palestinier i Jordanien

Vid självständigheten 1946 var Jordanien en stat med övervägande beduinbefolkning. Detta ändrades efter det arabisk-israeliska kriget 1948 då landet tog emot en stor mängd palestinska flyktingar från Israel.

Trots alla år som gått är distinktionen mellan ursprungliga jordanier och personer av palestinsk härkomst viktig inrikespolitiskt. Palestinierna eller ”jordanierna med palestinskt ursprung”

---

¹ UNHCR Jordanien

svarar för stora delar av det näringsliv som finns i Jordanien och bor i regelrätta städer, skapade ur tidigare.

De är nu dock så många att den jordanske kungen nyligen tog tillbaka ett antal medborgarskap så att palestinierna inte skulle bli fler än jordanierna. Dessa väletablerade palestinier har inget större intresse av att flytta till Palestina och är tillfreds med att vara bosatt i ett stabilt land där man känner närhet, talar samma språk och har många släktband.

Palestina

På Västbanken finns omkring 200 000 palestinska flyktingar, dessa och de 1,4 miljoner flyktingarna i Gaza – ”världens största friluftsfängelse” – är starkt beroende av det stöd som sedan länge kommer via FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar UNRWA till skolor, sjukvård och omsorg. Men det stöd som USA tidigare gav, 350 MUSD/år minskas nu till 60 MUSD/år. Andra biståndsgivare försöker täcka upp, hittills dock med begränsad framgång.

Volontärer och administratörer från Världskyrkorådet observerar, eller förhindrar med sin närvaro, övergrepp och trakasserier i vardagen på palestinier från såväl bosättare som israeliska militärer på Västbanken. De svenska ”följeslagare” från Världsrådet som vi träffade var eniga om att spänningarna var kraftigt stigande och att maj månad skulle komma att bli orolig. Dels släpps då den armésergeant som sköt en obehäpnad, sårad och på marken liggande palestinier i huvudet i Hebron 2016 och dels öppnar USA sin ambassad i Jerusalem. Tillsammans skapar dessa händelser synnerliga skäl för oro bara någon månad efter att vår studieresa avslutats; det finns risk för flera flyktingsituationer och nya läger lär komma att uppstå.

RESANS PROGRAM

LÖRDAGEN DEN 17 MARS

11:00   **Samling och avresa från Stockholm**

23:55   **Ankomst i Amman**

lokal tid

SÖNDAGEN DEN 18 MARS

07:20   **Samling i receptionen och avresa mot Petra**

11:00   **Ankomst i Petra**

Rundvandring och guidad tur.

17:00   **Avfärd mot Amman**

21:00   **Åter på hotellet**

MÅNDAGEN DEN 19 MARS

08:00   **Samling och avresa mot svenska ambassaden**

08:30   **Introduktionsmöte med ambassadör Erik Ullenhag**

10:00   **Besök på Jordaniens nationella center för säkerhet och krishantering**

Vi besöker centrets situation room och diskuterar säkerhetsläget i regionen.

11:15   **Avresa mot ambassaden**

11:30   **Möte med Ana Nikoronow, UN OCHA**

Om den humanitära situationen i Södra Syrien.

12:30   **Lunch på ambassaden med jordanskt och internationellt civilsamhälle**

Samtal om mänskliga rättigheter, flyktingfrågor och säkerhet.

Från svenska ambassaden: Erik Ullenhag, Jakob Ström, Rula Dajani & Sara Lundgren

Gäster: Immo Meyer-Christian, Danish Refugee Council (DRC), Mark Clark, Generations for Peace, Taghreed Jaber Alqadi, Penal Reform, Linda Säll, Kvinna till Kvinna, Lamis Shishani, War Child, Carlo Gherardi, Norwegian Refugee Council, Francesca Ciriaci, IREX, Hala Zawati, Jordan Strategy Forum

- 16:00 **Möte med Ms Haifa Al Najjar, political Affairs Manager på Royal Hashemite Court**
Om Jordaniens regionala och globala relationer och Jerusalem.
- 15:00 **Möte med Jordanian General Intelligence Directorate (GID)**
- 18:30 **Middag i residenset**
Värd: Erik Ullenhag
Gäster: Mr Rob Jenkins, UNICEF Country Director, Ms Laila Baker, UNFPA Country Director och Ms Erica Harper, Executive Director The West Asia-North Africa (WANA) Institute
- Ca 20:30 **Åter till hotellet**

TISDAGEN DEN 20 MARS

- 08:15 **Samling i receptionen för utcheckning och avfärd**
- 09:00 **Besök vid UNHCR:s center i Khalda - föredrag och diskussion med UNHCR Country Director Stefano Severe**
- 11:30 **Möte med Leena Haddid, Chef för multilaterala avdelningen på Jordanska utrikesdepartementet**
Om Jordaniens utrikespolitiska ambitioner och samarbete med Sverige.
- 13:00 **Lunch med andremän från ledande länder i Jordanien**
Samtal om regional säkerhet och Jordaniens roll.
Från ambassaden: Jakob Ström och Shirin Jamshir
Gäster: Mr. Egidijus Navikas, EU-delegationen, Mr. Tomás López Vilarino, Spanien, Mr. Thierry Caboche, Frankrike, Ms. Heidi Johansen, Norge, Ms. Manal Saroufim, Australien, Mr. Christopher Hull, Kanada, Ms. Maartje Peters, Nederländerna
- 15:00 **Avresa mot King Hussein Bridge**
- 16:00 **Gränspassage till Israel**
- 18:00 **Mottagning i residenset**
Värd: Generalkonsul Ann-Sofie Nilsson
Gäster: svenskar som arbetar i internationella organisationer i Jerusalem
- 20:00 **Avresa till hotellet och incheckning**

ONSDAGEN DEN 21 MARS

- 08:00 **Utcheckning från hotellet och samling i receptionen**
- 08:15 **Promenad till UN OCHA:s kontor**

- 08:30 **Möte med UN OCHA**
Om OCHAs arbete i Occupied Palestinian Territory, samt om den humanitära situationen.
- 09:45 **Promenad till generalkonsulatet**
- 10:00 **Möte med Generalkonsul Ann-Sofie Nilsson och Christina Etzell, chef för utvecklingssamarbetet**
- 11:00 **Möte med Dr. Khalil Shikaki, Palestinian Center for Policy and Survey Research**
Om tvåstatslösningen och dess incitament.
- 12:00 **Hämta bagaget på hotellet och buss till Hotel Ambassador**
- 12:15 **Lunch med representanter från Ir Amim**
Samtal om bosättningar i Jerusalem.
Gäster: Aviv Tatarsky, Betty Herschman och Yudith Oppenheimer från Ir Amim.
- 13:30 **Avfärd mot Ramallah**
- 14:30 **Möte med Palestinska utrikesdepartementet**
Ihab Khalil, Counsellor/ Director of western Europe Division, European Affairs Department
- 14:30 **Möte med representanter från civilsamhället**
Dr. Ammar Dwaik, Director General på Independent Commission for Human Rights
Shawan Jabarin General Director på Al-Haq
- 17:00 **Avfärd mot Tel Aviv**
- 19:00 **Incheckning på NYX Hotel**
- 19:30 **Fri kväll i Tel Aviv**

TORSDAGEN DEN 22 MARS

- 08:00 **Samling i receptionen och promenad mot Ambassaden**
- 08:30 **Introduktion med Staffan Jonsäter, biträdande myndighetschef**
- 09:00 **Möte med representanter från civilsamhället**
Ran Goldstein, Executive Director på Physicians for Human Rights
Dana Golan, Breaking the Silence
- 11:00 **Möte med Michael Horowitz, LeBeck International**
Säkerhetspolitisk analys om Israel och regionen.
- 12:30 **Lätt lunch på ambassaden**
- 13:00 **Möte med israeliska försvarsministeriet**
Överste David Hacham, rådgivare till försvarsministern avseende palestinska och arabiska frågor.

- 14:30   **Möte med Ambassadör Magnus Hellgren**
Om israelisk politik, fredsprocessen och relationen med Sverige.
- 16:00   **Ledig tid**
- 19:00   **Avslutningsmiddag**

FREDAGEN DEN 23 MARS

- 07:45   **Samling i receptionen, hemresan påbörjas**
- 16:30   **Ankomst på Arlanda, Studieresan avslutas**

DELTAGARLISTA

Heidi Avellan
Politisk chefredaktör
Sydsvenskan

Hans Arvidsson
Konsultchef
4C Strategies

Daniel Bäckström
Riksdagsledamot
Centerpartiet

Anna Dahlberg
Politisk redaktör
Expressen

Matts Gustavsson
Avdelningschef
Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)

Maud Holma von Heijne
Generalsekreterare
Folk och Försvar

Erika Holmquist
Säkerhetspolitisk analytiker
Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)

Johanna Holst
Pressekreterare
Fortifikationsverket

Maria Hugosson Bygge
Pressansvarig
Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)

Lars Lundgren
Ordförande
Försvarsunderrättelsesdomstolen

Marija Momcilovic
Kanslichef
Försvarsunderrättelsesdomstolen

Louise Mwinyipembe
Analytiker
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Esse Nilsson
Programansvarig specialist
Sida

Anne-Marie Pålsson
Docent och krönikör
Lunds universitet

Pär Sundquist
Senior analytiker
Försvarsmakten

Ida Texell
Förbundsdirektör/Räddningschef
Brandkåren Attunda

Rune Thyselius
Ordförande och grundare
Sjöland&Thyselius

Andrea Wahlberg
Programansvarig säkerhetspolitik
Folk och Försvar

Anders Weidung
Fil dr, tidigare lektor
Uppsala universitet

Lennart Wohlgemuth
Gästforskare
Göteborgs universitet